

Учење Светог Иринеја Лионског о Цркви, православљу и евхаристији

Др АТАНАСИЈЕ ЈЕФТИЋ

УВОД¹

Време у коме је живео и радио Св. Иринеј, око 140—202 г. епископ Цркве Лионске у Галији (Француска), било је врло критично за Цркву и њен опстанак. Већ су били ишчезли са историјске позорнице „Апостолски мужеви”, тј. непосредни Апостолски ученици, када су се појавили јеретици Гностици, који су тврдили за себе да имају „апокрифни гнозис”, тј. неко тајно „учење” и тајне „мистерије”, које су само они „тајно” примили од Апостола. На основу тог тзв. „тајног гнозиса” (тајног знања) Гностици су развили један фантастични систем религиозног учења, више митолошког карактера него ли хришћанског. Нема сумње да је опасност за Цркву и њену веру од овог конгломерата јереси била велика, јер код Гностика се није радило о извртању само неких тачака из учења Цркве или њене организације, него се радило о извитоперењу и извраћењу самог бића Цркве Христове као такве; о извраћењу самог Хришћанства као таквог и о претварању Цркве хришћанске у обичне групе и корпорације философско-митског карактера.

¹ При писању овог чланка коришћена су следећа издања дела Св. Иринеја. За II књигу *Adversus Haereses* служили смо се издањем Stiern-a (Лајпциг 1853), за III књигу истог дела издањем F. Sagnard (*«Sources Chrétiennes»*, № 34, Париз 1952.) и за IV и V књ. издањем A. Rousseau и његових сарадника (*«Sources Chrétiennes»*, № 100 и 153, Париз 1965—69). За друго дело Св. Иринеја: *«Показивање Апостолске проповеди»*, сачувано само у јерменском преводу, употребљавали смо француски превод L.M. Froidevaux (*Sources Chrétiennes*, № 62, Париз 1959), руски превод (Н. Сагарда, у *«Христианское чтение»*, 1907, I, с. 664—875), и новогрчки превод (Ј. Каровидопулос-а, изд. у Солуну 1965).

Што се тиче студија и радова о самом св. Иринеју, види: A. Benoit: *Saint Irénée. Introduction à l'étude de sa théologie*, Париз 1960; P. Nautin, *Lettres et écrivains Chrétiens de II et III siècles*, Париз 1961 (стр. 92—104); J. Quasten, *Inatiation aux Pères de l'Église*, t. I Париз, 1955. (стр. 329—360); B. Altaner, *Précis de Patrologie*, Париз, 1961 (стр. 209—219); П. Христу, чланак о Св. Иринеју (на грчком) у *«Трискефтики ке Итики Енкиклопедија»*, Атина, том V, 422—432.

Иринеј Лионски беше један од епископа Цркве Христове тога времена, који се свим својим хришћанским и црквеним бићем супроставио Гностицизму, и успешно се борио и изборио на црквеном и богословском пољу против јеретика Гностика. У својој борби са Гностицизмом Св. Иринеј је имао и једно посебно преимућство. Иако није био „Апостолски муж”, тј. директан Апостолски ученик, — јер, као што рекосмо, епоха у којој су они живели већ је била прошла, — Иринеј је међутим био живи очевидац и непосредни наследник Апостолских ученика — епископа, које Иринеј често назива „презвитерима”? Од тих „презвитера” (који су уствари били црквене „старешине”, тј. *епископи*, које су Апостоли били поставили по Црквама да управљају истима још за живота самих Апостола или непосредно после њих као њихови наследници) неке је познавао лично Иринеј и слушао њихово учење у својој раној младости. Тако, сам он често помиње Светог Поликарпа, епископа Смирнског из Мале Азије и непосредног ученика св. Апостола Јована Богослова. Иринеј је рођен и одрастао у тим малоазијским крајевима и познавао је добро Светог Поликарпа и управо од њега је у својој младости научио право учење и истинито предање Апостола Јована и других Апостола, који су проповедали у градовима Смирни, Ефесу и др. На тај начин, преко Св. Поликарпа и других „Презвитера”, Иринеј се налазио у блиском временском размаку од Апостола те тако имао врло блиску везу са Апостолима и њиховим еванђелским учењем и предањем.³ Отуда, против лажног учења, лажног „тајног предања” гностичког он истиче *истинско и аутентично Предање* апостолско, оно предање које су Апостоли предали Цркви кроз *прејемство* Презвитера (тј. епископа помесних Цркава), положивши, по речима самог Иринеја, то предање у Цркву као неко „драгоцену благо у скупоцени сасуд” (књ. III, 24, 1).⁴

Апостолско предање за Св. Иринеја представља једну и јединствену истину Божанског Откривења; једина пак гаранција тог предања јесте *Апостолско прејемство* (ΔΙΑΔΟΧΗ, SUCCESSION) у Цркви кроз „Презвитере”, тј. кроз епископе локалних Цркава. То апостолско предање обухвата собом сву Цркву у целини и све оно што се налази у Цркви: Презвитере (= епископе), праву и истиниту веру Цркве (тј. *православље* црквено), затим дарове Духа Светога, црквени поредак и организацију, истинске црквене скупове (или зборове — SYNAXIS) тј. св. Евхаристију или *Литургију и свето крштење*, затим прави хришћански живот, и све остале елементе који су Апостоли установили свуда по свим помесним апостолским Црквама, а који елементи сачињавају биће и суштину Цркве Божје у свету. Управо ово потпуно,

² У првој Цркви назив »Презвитери« (од »Пресвитерос« = старији, старешина) даван је *Епископима* као *старешинама* Цркава. Ср. Adv. Haer. IV, 26, 2.

³ Реч *предање* (»парадосис«, traditio) код Св. Иринеја, и уопште у Православној Цркви до данас, означава не просто »старе традиције« претходних генерација, него саму суштину Хришћанства као Цркве Божје, тј. као Божанскога Откривења, као проповеди Еванђеља, као хришћанског благодатног учења, и веровања, и живљења у организму Цркве Христове. Зато се код Св. Иринеја »апостолско предање« идентификује са самим бићем и животом Цркве, као што ћемо то даље видети.

⁴ Надаље ћемо цитирати из Adv. haereses само књигу (латинским цифрама) и главу (арапским бројевима), а из »Показивања Апост. проповеди« цитираћемо само дотични параграф.

католичанско (саборно) и јединствено предање по Црквама, које потиче од самих Апостола, противуставља Св. Иринеј свим многоразличитим јересима Гностицизма и доказује да Гностици, иако се позивају на некакав „лажноназвани („псеудонимос“) гнозис“, уствари немају истинско Апостолско предање, а тиме су лишени и Цркве и Истине и спасења. Значи, дакле, по Иринеју: Гностици су лишени пре свега *Цркве*, немају Цркву, ни апостолско прејемство и благодат у њој; друго, лишени су истинске Апостолске вере, тј. немају праву веру — ортодоксију (православље); и треће, Гностици су лишени Божанске Евхаристије (тј. црквене Литургије), зато што исти немају законита црквена собрања (Synaxis = црквени богослужбени скуп), нити пак признају материју као творевину Божију, као „сздање Божје“, те тако немају тело и крв Христову, као што ћемо о томе даље видети опширније.

У даљем излагању нашем покушаћемо да конкретније анализирамо у делима Св. Иринеја ова три елемента, који претстављају једну и јединствену аутентично Апостолску веру и предање, а то су: 1) Црква, 2) Православље (права вера), и 3) Евхаристија. Настојаћемо такође у овом чланку да покажемо тесну међусобну повезаност ова три елемента и њихову нераздвојивост, како то констатује и доказује сам Свети Иринеј. На крају, у епилогу нашега чланка, биће неколико речи о значају еклисиологије Светог Иринеја за нас православне данас, управо у ери у којој се говори о интеркомунији са онима који се налазе ван Православне Цркве.

I

Ц Р К В А

Центар целокупне теологије Св. Иринеја јесте оваплоћени Логос Божји, Богочовек Христос, Који нама људима у свету открива јединог и истинитог Бога. Својим доласком у свет Христос открива нама људима јединог истинитог Бога као Творца и као Оца света (духовног и материјалног) и човека (који је такође и духовне и материјалне природе). То откривање Бога, или, како често вели Св. Иринеј, ту „*Икономију*“ Божију (тј. домострој или план спасења), Логос Божји је остварио *Собом* и у *Себи* (ipse per semetipsum) када се оваплотио и постао човек. Оваплоћење Христово за Св. Иринеја сачињава само биће Цркве, јер Црква, мада је припремана током целе историје рода људског кроз многе „икономије“ Божије, остварена је конкретно тек кроз Божију „икономију“ par excellence, тј. кроз „икономију (или домострој) оваплоћења Сина и Логоса Божијег“, када је Црква управо и постала „велико и славно тело“ Христово (Показ. Ап. проп. § 98—100; књ. IV, 20, 4; 33, 7—8; 37, 7; III, 10, 2—5; 16, 6). Отуда је Црква за Св. Иринеја један пре свега *христолошки* факт, *христолошка* тајна. Црква се састоји у тесном *сједињењу* и *заједници* („еносис“ и „кинонија“) Бога и људи, а то сједињење и заједница остварени су не кроз некога другог, него управо кроз Христа и у Христу, када је Христос узео на Себе и са Собом сјединио и у Себи возглавио („рекапитулирао“, „анакефалеосис“) наше „древно сздање“, тј. наше човечанско тело и

уопште целокупно наше људско биће (I, 9, 3; IV, 20, 4; 33, 11; 38, 1; V, 1, 1—2; 14, 1—4).

Ова заједница Бога и његовог *створења-човека* остварена је једном за свагда у Христу, и она је потврђена и запечаћена *силаском Духа Светог*. Дух Свети је, вели Св. Иринеј, управо зато „сишао на Сина Божијег који је постао Син Човечји, да би тако привикао да са Њим обитава у роду људском и да почива на људима и живи у створењу Божјем” (тј. у телу човековом) (III, 17, 1). Та заједница Бога са људима, остварена једном за свагда у Христу, пренела се даље и проширила од Христа као *главе* и на остале Христове „*заједничаре*”⁵, на Његову *браћу* и *ученике*, тј. пре свега на Његове Апостоле. Јер њима управо Христос је, после Свога вазнесења, послао Духа Божијег, и Дух Свети, по речима Иринејевим, „сиће на дан Педесетнице на ученике, имајући власт над свима народима да их уведе у живот и да отвори Нови Завет” Бога са људима (III, 17, 2). Тако је Духом Светим сабрана, састављена и створена од ученика Христових прва Црква Божја у Јерусалиму, коју Св. Иринеј назива „*митрополијом грађана Новог Завета, усавршених Духом Светим*” (III, 12, 5). Ова Црква Апостолска у Јерусалиму била је истинска *Црква Божја, Црква* — „*Еклисија*” — у правом и пуном смислу те речи, тј. *свецела и интегрална, католичанска (саборна) Црква*⁶ „од које је свака друга Црква добила свој почетак” (III, 12, 5)⁷. У овој Цркви у земаљском Јерусалиму Апостоли су „у симфонији свих језика певали песме Богу, док је Дух Свети руководио ка јединству племена дотада раздвојена, и приносио Богу Оцу првине свих народа” (III, 17, 2). Ова Црква Јерусалимска, као што наведосмо, била је *пуна, саборна, католичанска Црква Божја*, испуњена Духом Светим и свим *благодатним даровима* (харизмама) Његовим: вером, истином, благодаћу, службом, поретком и организацијом, и уопште свим оним богочовечанским елементима који сачињавају Цркву Божију у свету. Наглашавајући између тих дарова Божијих особито веру, Св. Иринеј пише: „Овај дар Божији (тј. вера) поверен је Цркви као дах Божији саздању Његовом у почетку (1 Мојс. 2, 7), да би тако примајући га били оживљени сви чланови, а у томе се и састоји заједница са Христом, која заједница и јесте Дух Свети — залог бесмртности, печат вере наше и лествица узласка нашег ка Богу. Зато је, вели Апостол, *Бог поставио у Цркви апостоле, пророке и учитеље* (1 Кор. 12, 28) и сва остала дејства (*operationem*) Духа Светог. У тим даровима немају учешћа сви они који се не сједињују са Црквом, него себе лишавају живота својим злим схватањем (тј.

⁵ Зато што, по св. Иринеју, »све оно што се збивало у Господу Христу«, то исто се дешава и збива надаље »и на нама«, »јер тело следује својој Глави« (IV, 34,4; III, 1,2; 17,2; V, 14,4).

⁶ Намерно употребљавамо за Цркву ову непреведену грчку реч: »*католичанска*« (»*катхолики*«), али ће даље у чланку бити употребљавана и наша словенска реч: »*саборна*« (но неће бити употребљаван израз »*васељенска*«, јер та реч неодговара правом значењу грчке речи »*катхолики*«). Уп. овде и Ј. Зизиулас, *Јединство Цркве у св. Евхаристији и у Епископу у прва три века* (на грчком), Атина 1965, стр. 114.

⁷ Ово толико карактеристично место за еклисиологију св. Иринеја, — које говори о томе да је баш *Јерусалимска* (а не Римска) Црква »*метропола*« Црква, из које су све Цркве добиле свој почетак, — сачувано је до данас у првобитном грчком оригиналу (у *Catenae in Acta*).

погрешном вером) и својим мрским делима. Јер тамо где је Црква, тамо је и Дух Божји, и где је Дух Божји тамо је и Црква и свака благодат; а Дух је истина" (III, 24, 1). Из ових речи епископа Цркве Лионске очигледно се види ова саборна-католичанска пуноћа апостолске Цркве Божје о којој је реч и сви богочовечански елементи који ту пуноћу сачињавају, тј.: вера, благодат, заједница с Христом, дарови („харизме“) и дејства („енергије“) Духа Светог, затим апостолска служба (тј. свештенослужитељско и учитељско служење у Цркви), или апостолска „литургија“, како је назива Св. Иринеј (III, 3, 3), а такође и свака друга благодат Духа Светог, присутног у Цркви. Ето, таква је била, по Иринеју, апостолска „мајска Црква“ у Јерусалиму — мати и извор свих Цркава.

После Јерусалима, Црква, као тело Христово испуњено Духом Светим, проширила се проповеђу Светих Апостола свуда по свету, и Апостоли су проповедајући Еванђеље основали многе друге Цркве по разним градовима *екумене*⁸, те отуда већ врло брзо имамо многе нове апостолске Цркве по васељени. Тако Св. Иринеј, после Цркве Јерусалимске, спомиње апостолску Цркву Римску, коју су основали „двојица славних Апостола“ — Петар и Павле; затим спомиње апостолску Цркву Ефеску, коју су такође основали двојица Апостола — Павле и Јован, и даље спомиње апостолске Цркве Смирне, Коринта, и многе друге Цркве „по Малој Азији“ итд. (в. III, 3, 1—4, 2). Све су ове Цркве подједнако апостолске, вели Иринеј, јер су све основане од стране Апостола (а неке, као што наведосмо, од стране и двојице Апостола, као Римска и Ефеска), и зато Иринеј показује Гностицима да све ове Цркве имају „једним истим поретком и једним истим учењем“ (III, 3, 3) апостолско *прејемство* и апостолску *веру и предање*, а то апостолско *прејемство* и апостолска вера садрже у себи сву католичанску пуноћу оних дарова Божјих који сачињавају Цркву, тј. садрже све оне елементе које су Апостоли предали и положили у основу сваке „помесне Цркве“ када су је оснивали. Због овог управо факта Иринеј и говори не само о једној Цркви, него о „Црквама“, тј. у множини („све Цркве по Азији“ — III, 3, 4"; *In antiquissimas Ecclesias* — III, 4, 1 итд.)⁹, и све што говори за „велику и свима познату“ апостолску Цркву Рима то исто говори и за апостолску Цркву Ефеску, тј. да је и она такође „истинити сведок апостолског предања“ (III, 3, 2, и 3, 4).¹⁰

⁸ »Екумена« (грч. »и икумени« /ги/) означава буквално: *насељене крајеве земље* (зато је на словенским језицима преведена та реч речју: *васељена*, тј. »насељена« земља), тј. конкретно у оно доба означавала је пре свега насељене пределе Римске империје, или »Римску икумену«, како вели историчар Евсевије (у »Живот Константина«, II, 53).

⁹ Ср. књ. I, 10, 2: »Цркве основане у Германији«, и »оне које су основане по средини света«. Ср. такође V, 34, 3: »Цркве сабране од народа...које Дух Свети назива острвима«.

¹⁰ Треба подвући да оно познато но много спорно место код св. Иринеја о неком »примату« Цркве Рима (*Adv. haer.* III, 3, 2: »Ad hanc enim Ecclesiam... итд.), ма како га ми тумачили, оно не може бити узето као доказ неког суштинског преимућства Цркве Рима над другим такође апостолским Црквама, јер би то било противно и самом контексту и уопште целокупном учењу св. Иринеја о Цркви. Читав контекст тих глава (3,1—4,3) из III књиге »Против јереси« управо сведочи о *једнакости* и *католичанској пуноћи* свих апостолских Цркава и о њиховој подједнакој *веродостојности* као аутентичних сведока

Овде је потребно да одмах потсетимо читаоца на чињеницу да оваквим својим писањем Св. Иринеј не ствара никакву новотарију, него просто верно предаје постојеће пре њега црквено стање, које потиче и постоји у Цркви још од самих Апостола.^{10a} Већ у временима пре Иринеја, Црква Христова, појавивши се у свету најпре као Црква Божија у Јерусалиму, развила се у многе помесне *католичанске* Цркве у свему пуне и целовите, интегралне, *саборне*. Наравно, то не значи да се Црква Божија као таква разбила и поцепала; напротив, Св. Иринеј показује и доказује јединство „Цркве која је расељена по свој васељени” (књ. I, 10, 1), као што ћемо то видети касније; него то просто означава да се Црква Божија појавила *потпуно* и *свецело* не само у једном месту, него свуда по васељени, на сваком месту¹¹, где год су Апостоли проповедали Еванђеље, и оснивали „*п а р и к и ј е*” („тас парикиас”) у којима „*обитава*” („*п а р и к и*”)¹² потпуна и католичанска (саборна, свецела) Црква Божија у Христу Исусу. У том погледу врло је карактеристичан одговор који даје Св. Иринеј оним Гностицима који су говорили да је између свих Апостола само Павле знао потпуно истину. „Господ наш, вели њима Иринеј, није дошао да спасе само Павла, и Бог није толико сиромашан да има само једног апостола који би једини знао домострој Сина Његовог” (*pec sic pauper Deus ut unum*

апостолског предања, а то баш и жели Иринеј да докаже Гностицима (који су се скупљали незаконито у ванцрквене »парасинагоге«). Уосталом, читаоци могу видети тумачење тог спорног места (књ. III, 3,2), које, после суптилне филолошке анализе, даје P. Nautin у свом чланку: »Irénee, Adv. haer. III, 3,2. Eglise de Rome ou Eglise universelle? (Revue de l'histoire des Religions, t. 151,1 (1957), стр. 37—78), а које тумачење начелно прихвата као »*више сагласно*« са текстом и духом св. Иринеја још и D. B. Botte (»A propos de l'Adv. haer. III, 3,2 de Saint Irénée«, у часопису »Irenikon«, т. 30,2 (1957) стр. 156—163). P. Nautin тврди да се у дотичном месту не ради о Римској Цркви, него о »*васељенској Цркви*« (Eglise universelle), док D. Botte сматра да се ради о *свакој помесној* апостолској Цркви. Овој двојници познатих научника покушао је после да одговори J. Lebourlier (»Le problème de l'Adv. haereses III, 3,2 de S. Irénée«, у Revue de sciences philosophiques et théologiques т. 43,2 (1959), стр. 261—272), који се опет враћа на једно од старијих тумачења (мада донекле модифицирано), по којем се поменуто место код св. Иринеја односи на Римску Цркву. Ова старија тумачења види код F. Sagnard (у напред споменутом издању III књиге Adv. haereses, стр. 103—107 и 415—423) и код P. Nautin (ib. стр. 63—76). Проблем тумачења тог места св. Иринеја настаје углавном због изгубљеног оригиналног грчког текста, а сачувани латински превод садржи доста нејасности.

^{10a} Уп. о томе напред споменутој одличној студији из еклесиологије првих векова грчког теолога J. Зизиуласа, у којој се после дубоке историјске и богословске анализе излаже еклесиолошко схватање древне Цркве о *католичности* (тј. саборној *пуноћи*) сваке помесне Цркве када се та Црква под својим епископом сакупља на евхаристијски (литургијски) богослужбени скуп — Synaxis (в. особито стр. 63—148).

¹¹ Ср. књ. IV, 36,2: »Јер *посвуда* је Црква светла..., *свуда* се налазе они који добијају Духа Божјег«. Уп. такође и изразе које св. Иринеј употребљава за св. Евхаристију: »*на сваком месту*« (књ. IV, 17, 5—6); »*У целом свету*« (IV, 18,1) итд.

¹² Грчки израз »парикиа« (= обиталиште, насеље, општина, »парохија« данас) у црквеном језику првих векова хришћанства означавао је једну *пуну помесну* Цркву (а не просто једну »парикију« или »парохију« као данас), тј. дакле једну *епископију*, једну католичанску епископску Цркву. То се јасно види у »*Црквеној историји*« Евсевија Кесаријског (нпр. I, 1, 1; IV, 23,1; V, 23,1; 24,9; VI, 19,15 итд.). Карактеристично је да баш за св. Иринеја вели Евсевије: »Иринеј наслеђује *епископство* Лионске *парикије* («парикиас» = Цркве) којом је раније руководио Потин« (Цркв. истор. V, 5,8). Ср. и J. Зизиулас, тамо, стр. 82 и 107.

solum haberet Apostolum qui dispositionem Filii sui cognosceret — књ. III, 13, 1).¹³ Ово што вели Иринеј за Апостоле то исто важи код њега и за све Цркве: све Цркве подједнако имају пуноћу апостолске благодати и прејемства, и вере, и предања,¹⁴ и зато су све једнаке и равноправне. Зато он пише на другом месту: „Сви који желе да виде истину могу у свакој Цркви (*in omni Ecclesia*) да виде предање Апостола објављено у целом свету. И ми можемо да набројимо постављене од Апостола по Црквама епископе и њихова прејемства до наших дана” (књ. III, 3, 1).

Те апостолске и „древне Цркве” (*antiquissimas Ecclesias*, — књ. III, 4, 1) Апостоли су поверили својим наследницима епископима (III, 3, 1) као пуне католичанске Цркве, и само се у њима (па било да се оне налазе „у Германијама”, или „у Иверијама”, или „на Истоку”, или „посредини света” основане, или другде — књ. I, 10, 2) налази „предање Апостола, које се кроз прејемства Презвитера чува у Црквама” (*traditionem quae est ab Apostolis, quae per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur*, — књ. III, 2, 2). Против „лажно названог гнозиса” ванцрквених Гностика, за које Иринеј не употребљава чак ни назив „Црква”, ни „Цркве”, него једино назив „синатога” или „дидаскалион”, тј. школа (књ. I, 27, 2; 28, 1; IV, 18, 4; III, 4, 2), епископ Лионски противставља истински гнозис (знање) „црквених људи” (*ecclesiasticos*)¹⁵, па каже: „... Истинско знање јесте апостолско прејемство и древни систем Цркве по свему свету, и карактер тела Христовог по прејемствима епископа, којима су Апостоли уручили (сваку) помесну Цркву” (књ. IV, 33, 8). Према томе, све помесне апостолске Цркве јесу поседнице и носиоци и сведоци апостолског предања. Зато у случају када се појави неко „питање” (*quaestione*), које би изазвало извештан спор, онда, по Иринеју, треба ићи „ка древним Црквама (*in antiquissimas Ecclesias*) у којима су живели Апостоли, и од њих добити сигуран и јасан одговор по дотичном питању” (књ. III, 4, 1).

Мноштво помесних Цркава, по Иринеју, нипошто не означава разбијање јединства „расејане по целој васељени до краја земље Цркве” Божје (књ. I, 10, 1—2), зато што у свету постоји само једно „велико и славно тело Христово” (IV, 33, 7), тј. само је једна „Црква Божја” (I, 6, 3; 10, 1—3) у свету, „која обитава у једном дому... и једну душу има и једно исто срце”, и у којој је „сила предања једна и иста” (I, 10, 2). Црква Божја јесте у целом свету једна зато што има

¹³ Познато је да за Иринеја и његову епоху није чак ни постојало питање о »примату« неког Апостола или неког епископа. За св. Иринеја темељ Цркве је Христос: »крајеугаони камен који све држи« и све сабира у једну »грађевину Божију« (књ. IV, 25,1); свих пак 12 Апостола по Иринеју сачињавају »дванаестостубно утврђење Цркве« (*duodecastylum firmamentum Ecclesiae*, књ. IV, 21,3).

¹⁴ Да за св. Иринеја све Цркве имају подједнако ту исту католичанску пуноћу свега доказује се, између осталог, и из самог става који је Иринеј заузео према апсолутистичком поступку епископа Римског Виктора (в. »Цркв. историју« Евсевија Кесаријског, књ. V, 24,9 — 18).

¹⁵ Присталице Гностика Валентина називали су католичанске чланове Цркве, тј. православце, именица: »communes« и »ecclesiasticos« (књ. III, 15,2). Речју »communes« вероватно је преведена грчка реч »и катхолики« (множ. мр.).

једну и исту веру у читавом свету¹⁶, једно и исто предање, једно и исто прејемство свих Апостола, те отуда „један и исти пут спасења показује се у целоме свету” (V, 20, 1). То јединство „Цркве која је по целом свету” доказује се од стране Св. Иринеја пре свега кроз јединство и повезаност сваке помесне апостолске Цркве са Апостолима, а које бива преко „прејемстава” (*successiones*), тј. посредством епископа („Презвитера”, старешина) њених. Таквим доказивањем св. Иринеј хоће да покаже да су јеретици „каснији од епископа којима су Апостоли уручили Цркве” (V, 20, 1), и управо због тога „треба се удаљавати” од свих јеретика и од њихових *парасинагога* (незаконитих зборишта) пошто оне нису апостолске (ср. књ. IV, 26, 4). Карактеристично о томе говори св. Иринеј у књ. IV, 26, 2: „Зато треба слушати презвитере (= епископе) у Цркви, који као што смо показали, имају прејемство (*successionem*) од Апостола, и који су по благовољењу Оца заједно са епископским прејемством добили и поуздани благодатни дар истине. Остале пак, који се одвајају од древнога прејемства и сакупљају се на било који начин (тј. на ванцрквене скупове) треба сматрати за подозриве, тј. за јеретике и зловернике, или за расколнике (шизматике) и гордељивце и самовољне „(ср. и IV, 26, 4). Из ових речи св. Иринеја, епископа Цркве у Лиону, види се јасно да у Цркви Божјој постоји несумњиво јединство, и да се то јединство истовремено односи: и на *јединство* и *узајамни прејемствени континуитет* („диадохи”, *successio*) сваке помесне Цркве саме према себи у *садашњости* (тима што она живи у једном месту и сви у њој исто верују и сви се заједно сакупљају на један исти црквени скуп — *synaxis*), и такође на *јединство* и *континуитет* те исте Цркве са Апостолима у *прошлости*, тј. на јединство и прејемственост *вере* и *благодати* св. Апостола у тој Цркви, или другим речима на јединство *дидактичког* (веро-учитељног) и *харизматичког* (благодатног) прејемства апостолског¹⁷ у свакој помесној (апостолској) Цркви. Такво је управо пуно значење факта „апостолског прејемства” и факта *јединства* Цркве код св. Иринеја. Напротив, те елементе прејемства и јединства нису имали јеретици Гностици, тј. с једне стране они нису имали јединство са Апостолима, тј. „древно прејемство” Апостола (прејемство, као што рекосмо, дидактичко-харизматичко), и с друге стране, нису имали јединство са помесном апостолском — католичанском (саборном, правоверном) Црквом, јер нису имали веру њену и нису се „сакупљали” и „сабирали” заједно са Црквом на истом месту („епи то

¹⁶ Цр. књ. I, 10,3: »Будући да свака Црква има *једну исту веру* по целом свету.«

¹⁷ Прејемство Апостола од стране епископа код св. Иринеја означава прејемство (наслеђивање) истовремено и *дидактичког* и *харизматичког* дара и власти апостолске, а оба та дара дају се кроз рукоположење; то значи да је сваки епископ наследник (прејемник) св. Апостола истовремено у *двема стварима*: 1) у учењу и предавању *праве вере* (тј. православља) и 2) у раздавању *благодати* (тј. у *харизматичком* вршењу Евхаристије и св. тајни). То се јасно види из напред цитираних речи (књ. IV, 26,2): »Презвитерима (тј. епископима), који су заједно са *епископским прејемством* (тј. харизматичким) добили и *чврсту харизму истине*« (тј. дидактички дар и право учење у вери). Како је правилно приметио негде о. Георгије Флоровски, за светог Иринеја »истина« Цркве (тј. вера) јесте »харизма« Божја, благодатни дар Божји, и зато је истина (= вера) у Цркви увек недељива од харизматичке (тј. сакраменталне, свето-тајимске) стране Цркве. Другим речима, израз св. Иринеја: »харизма истине«,

авто”), него су се сакупљали „на било који начин” у *парасинагоге*, тј. сачињавали су безаконе ванцрквене групе (*qui . . . praeterquam oportet colligunt*, — књ. III, 3, 2). По Иринеју пак, само апостолска, католичанска правоверна (православна) Црква у сваком месту, састављена од верне „деце Божје”, сачињава истинити „скуп Божји” (*synaxis*), прави „сабор Божји” (*Synagoga Dei*), кога је Бог, тј. Син Божји, сам Собом сабрао” (*ipse per semetipsum collegit*, — књ. III, 6, 1).

Апостолска—католичанска—правоверујућа Црква сваког места, сједињена, с једне стране, само са собом (у садашњости) и са Апостолима (у прошлости) кроз апостолско прејемство својих епископа и кроз једну исту истиниту веру, окупља се и саб(орниз)ира се у св. Евхаристију (= литургијски *synaxis*) и тако „са простотом *приноси*” Богу божанску Евхаристију. Јер, како вели Иринеј, само Црква врши приношење Евхаристије, „само Црква чисто *приноси* Творцу”, док ни Јудеји, ни „све јеретичке синагоге” (*omnes haereticorum synagogaе* — књ. IV, 18, 4) немају божанску Евхаристију, јер они нити имају нити сачињавају Цркву, коју сачињава апостолско прејемство, нити пак имају апостолску веру и предање, тј. апостолску ортодоксију, апостолско православље (ср. књ. IV, 17, 5 — 18,6).

С друге стране, помесна апостолска Црква, тако сједињена кроз своје католичанско (свецело, саборно) јединство у харизматичком и дидактичком прејемству и предању, јединство са Апостолима и унутра у себи и са собом, сједињује се истовремено као таква у *заједницу* („кинониа”) и „опште јединство” („кинин еносин”) и *једномишљеност* и *једнодушност* (једноверност) са свима осталим апостолским Црквама (или „парикијама”), зато што исти ти елементи који сачињавају јединство једне помесне Цркве (а то су: *апостолско прејемство*, истинита вера (правоверје) и евхаристијски *synaxis*), сачињавају такође и *јединство Цркве* по свој васељени (ср. књ. IV, 26, 2; 33, 7), или, другим речима, сачињавају „опште јединство Цркава” („тин кинин еносин тон Еклисион”), како карактеристично вели историчар првих векова Цркве Евсевије Кесаријски говорећи баш о писму св. Иринеја упућеном из Лиона епископу Римском Виктору, у време када је Виктор покушавао својим властољубивим понашањем да поцепа то „опште јединство” свих Цркава.¹⁸ Но о томе ћемо још говорити када будемо говорили о правој вери и Евхаристији код св. Иринеја.

»харизма правс вере«, показује да је дидактичко и харизматичко прејемство у Цркви нераздељиво и неодвојиво једно од другог. Зато јерес у вери (у истини) сама собом одељује од Цркве. Отуда овакво еклисиолошко схватање искључује општење (тј. *intercommunion*) са јеретичима.

¹⁸ В. »Црквену историју« Евсевија Кесаријског, књ. V, 24,9 — 11. Постоје довољно вероватне индиције да св. Иринеј, не само у том споменутом писму, него и на другом месту »оштро напада« Виктора Римског због његовог покушаја да »због ситних узрока« поцепа ово »опште јединство« и *једнодушност* и љубав Цркава. То место налази у књизи IV, 33,7 »Против јереси«, где Иринеј: »И испитује« и »суди« оне »који стварају расцепе (шизме), и оне који су празни, тј. без љубави Божје« . . . итд.

ПРАВОСЛАВЉЕ (ПРАВА ВЕРА)

О правој и истинитој вери Цркве врло често говори св. Иринеј, и излагању и заштити исте посвећује скоро највећи број страница својих списа. Многим називима и изразима он карактерише ту апостолску веру и предање Цркве, но већ из самих тих његових назива и израза о вери могуће је видети њен *католичански* (интегрални) карактер, тј. могуће је видети *католичност* (саборност) црквеног *православља*, које у себи садржи све елементе који сачињавају Цркву Божју.

Тако Св. Иринеј назива и карактерише веру следећим изразима:

- 1) „Проповед Апостола и предање” њихово (књ. III, 3,3);
 „предања Апостола” (II, 9, 1);
 „апостолско предање у Цркви и проповед истине” (III, 3, 3);
 „једина истинита и животворна вера, коју је Црква примила од Апостола и предаје је својој деци” (III рг.);
 „истина проповедана од Цркве” (I, 9, 5);
 „животворна вера, сачувана и предавана у истини” (III, 3,3);
 „апостолско учење („дидаскалион”) у Цркви” и „апостолска наука” („дидахи”, — IV, 32,1), итд.
- 2) „Проповед истине” (I, 10, 2; Показ. апост. проп. § 1);
 „неизмењливи канон (правило) истине” (III, 15,1);
 „канон истине, којег смо примили кроз крштење” (I, 9, 4);
 „целокупно тело истине” (показ. ап. пр. §1);
 „проповед истине, канон спасења, пут живота” (§ 98);
 „канон вере, основ грађевине и темељ спасења” (§ 6), и др.
- 3) „Речи јединог истинитог учитеља нашег Христа, које представљају канон истине” (IV, 35,4);
 „власт Еванђеља и учење Сина Божјег” (III рг.);
 „Еванђеље и Дух живота” као „стуб и утврђење Цркве” (III, 11, 8);
 „целокупно дело домостроја („прагматиас”) Сина Божјег” (IV, 33, 15);
 „излагање домостроја и икономије („прагматиас ке икономиас”) Божје, учињене за човечанство” (I, 10, 3), и др.

Као што се види из самих тих израза и назива за веру, и из других њима сличних, *вера* у списима св. Иринеја означава, сажето речено, три ствари: Прво, проповед и предање и учење Апостола, које је од њих преко епископа примила Црква, и које чува и проповеда у истини. Друго, та апостолска проповед и од Апостола предана вера у Цркви поистовећује се са *Символом вере* у Цркви, који се употребљава при крштавању оглашених као „неизменљиви канон” истине, живота и спасења хришћана. Треће, но та истинита и спасоносна вера Символа вере није ништа друго него једна синтеза Еванђеља Христовог, тј. синтеза целокупног „домостроја и икономије” оваплоћеног Сина Божјег. Ове три ствари, три централне тачке вере,

које чине једну и јединствену истинску апостолску веру (= право-верје, православље) „црквених људи“ (ср. III, 15,2), насупрот ван-црквеним јеретицима, те три дакле ствари по Иринеју сачињавају само биће Цркве Хришћанске. Оне сачињавају „стуб и утврђење“ Цркве, и у њима се састоји, по речима његовим, „апостолско учење (или прејемство), и древни систем Цркве по целом свету, и карактер тела Христовог по прејемствима епископа, којима су Апостоли предали у руке сваку помесну Цркву“ (IV, 33,8).

Прва група напред наведених назива за веру код св. Иринеја односи се на апостолско *прејемство* у Цркви, које прејемство лежи у самој основи бића Цркве. Јер кад су Апостоли предали епископима „помесну Цркву“ они је нису предали просто као једно „учење“, или као један систем „знања“, као напр. Грчки философи својим ученицима или као јеретици Гностици,¹⁹ него су Апостоли предали епископима пуну *католичанску* (саборну) Цркву Божју са „Еванђељем Истине“ (*veritatis Evangelium*) и „Духом живота“ (III, 11, 8—9), са „службом („литургијан“) епископства“ (са „клирос-ом епископства“ — I, 3,3) и „поузданим благодатним даром истине“ (IV, 26,2). Другим речима, Апостоли су епископе учинили својим прејемницима у свему ономе што се односи на Цркву Божју, особито пак учинили су их наследницима у *харизматичкој* (сакраменталној) и *дидактичкој* (вероучитељној) власти и служби Цркве.²⁰ На тај начин треба подвући да „апостолско прејемство“ код св. Иринеја није само један неиспрекидани низ „учења“ и „учитеља“, нити само једно формално продужавање „рукоположења“, него је оно истовремено: и потпуно *вероучитељско* и *свецело харизматичко прејемство* (тј. прејемство православља, и благодатно, сакраментално, светотајинско прејемство), као што вели и сам св. Иринеј: „Бог постави у Цркви прво Апостоле, онда пророке, затим учитеље (1 Кор. 12,28); јер где су постављени *благодатни дарови* (та харизмата) *Божји* тамо се треба и научити истини, код оних код којих се налази *прејемство* од Апостола . . . и чиста и непатворена *реч Божја*“ (тј. учење вере) (IV, 26,5). Другим речима, „апостолско прејемство“ за светог епископа Цркве Лионске јесте прејемство свих оних елемената који сачињавају Цркву, прејемство *свецеле истине и живота Цркве*,²¹ тј. пуни католичански (интегрални) континуитет целокупне *пуноће* Цркве као *Тела Христовог* испуњеног Духом Светим и свим спасоносним даровима Божјим.

Пошто дакле вера Цркве, чувана и предавана у апостолским Црквама кроз прејемства епископа, садржи и интегрише (рекапитулира) у себи све елементе који сачињавају Цркву, особито пак *дидак-*

¹⁹ Као што смо напоменули раније, св. Иринеј никада не назива »Црквом« гностичке синагоге; он их обично назива »школа« (»дидакакалион«) Маркионова« (I, 27,2; IV, 33,2), или »школа Валентинаца, стециште свих јереси« (IV, рг. 2), итд.

²⁰ То се јасно види из књ. IV, 26,4: Јеретике »треба избегавати, а прилепљивати се онима који држе *прејемство* од Апостола (тј. *харизматичко прејемство*) и заједно са *презвитерским* (= епископским) чином предају нам *здраву реч*« (тј. имају *дидактичку* власт). Ср. и J. Зизиулас, тамо, стр. 112. Ср. и чланак Зизиулас-а: *La Communauté eucharistique et la catholicité de l'Eglise* у часопису »Istina« (Paris) 1 (1969.), стр. 85 — 88.

²¹ Због тога баш по Иринеју: »сви који су ван истине« налазе се и »ван Цркве« (IV, 33,7).

тичко прејемство („харизму истине“) и харизматичко прејемство („литургију епископства“), јасно је само по себи да централно место у апостолском прејемству заузимају *Крштење* и *св. Евхаристија*. Јер у Крштењу се, с једне стране, предаје „неизмењливи канон истине“ (тј. символ вере, — I, 9,4; Показ. ап. пр. § 3), а с друге стране врши се од стране епископа (или његових презвитера — јереја) сама тајна крштавања, једна дакле *радња* харизматичка и литургичка. У светој пак Евхаристији, на евхаристијском *сабрању* (synaxis) Цркве, пре свега се чита *исповедање вере* (тј. символ који садржи основне истине вере),²² — а за чистоту и православност те вере је одговоран управо епископ, — а затим се свршава од стране епископа (као прејемника Апостола) на црквено-литургијском сабору или скупу верних (тј. synaxis-у) сâм акт *приношења* евхаристијских дарова Богу „од Његових сопствених творевина“ (IV, 17, 5 — 18, 6). Овде се јасно види неразделива повезаност између апостолског прејемства и Евхаристије, а особито веза између *правилне вере* и Евхаристије, и управо ова узајамна повезаност тих двају елемената врло је карактеристична за целокупну теологију Иринејеву. Овде у овој поенти богословског сведочења св. епископа Лионског налази своју праву примену и свој реални смисао она позната изрека његова о узајамнозависној повезаности и нераздвојености праве вере (= православља) и Евхаристије. Та изрека св. Иринеја буквално гласи овако: „Наше веровање („и гноми“ = *вера*) је сагласно са Евхаристијом, а Евхаристија потврђује нашу веру“ (IV, 18, 5).²³ То значи, по св. Иринеју, да све оно што као Црква верујемо, то исто исповедамо на делу у светој Евхаристији (у Литургији); и све оно што чинимо актуелно на делу приносећи у Цркви св. Евхаристију, кроз то исповедамо и потврђујемо целокупно веровање наше. На тај начин *евхаристијски акт* („праксис“) Цркве потврђује веру Цркве, и обратно — *вера* Цркве сагласна је са евхаристијском праксом Цркве. Но о томе ћемо још говорити кад будемо говорили о Евхаристији.

У чему се пак састоји та „вера“ Цркве и који је њен основни садржај (тј. садржај *Символа вере*), то нам показује она трећа група израза Иринејевих о вери, које смо навели напред.

Целокупни садржај и синтеза („hesapitulatio“, „анакефалеосис“) вере Цркве, по св. Иринеју, јесте оно „*целокупно дело домостроја Сина Божјег . . . учињеног за човечанство*“ (IV, 33, 15; I, 10, 3). Тај „домострој оваплоћења „Сина и Логоса истинитог Бога, који је извршен“ за спасење човечанства“, а као такав био „преднајављен од Пророка и предан нам од Апостола“ (Показив. ап. проп., § 98—99), чува се и доживљава се и партиципира се („киноните“) у Цркви Духом Светим. И ето тај домострој, та спасоносна богочовечанска „ико-

²² Тип једног таквог *символа вере* код св. Иринеја можемо видети у »Показив. апост. приповеди« § 6 (а ср. и I, 22,1; II, 30,9). Обратни превод на грчки тог *символа* в. код L. M. Froidevaux, »Sources Chrétiennes«, № 62, str. 40, n. 9.

²³ Оригинални грчки текст речи св. Иринеја сачуван је у једном фрагменту код св. Дамаскина, са том разликом што први део горње реченице гласи: »Код нас је Евхаристија сагласна са веровањем«. Очигледно да разлика у смислу није много велика. Битно је, међутим, да обадве формулације изражавају исти тај тесни однос и међусобну зависност између праве вере (= православља) и Евхаристије.

номија” Сина Божјег и јесте суштина и синтеза („анакефалеосис”) целокупне хришћанске вере и предања. Отуда је јасно да вера Цркве за епископа Лионског јесте увек *факт христолошки и христоцентрични*, као што исто тако и сва Црква сачињава *Тајну Христа*. И зато исти Иринеј, као епископ Христове католичанске (саборне) Цркве, гностичким фантастичним философско-митолошким теоријама супротставља веру и живо искуство Цркве као *Тела Христовог, тела живог* Богочовека. Гностици су одрицали поистовећење Бога са Творцем (тј. одрицали су да је Бог и Творац једно исто лице), затим су одрицали такође идентичност Исуса и Христа, и идентичност Сина и Логоса, и на крају одрицали су још целовитост (интегритет) бића човечијег састављеног из душе и тела.²⁴ На тај начин, међутим, његова „зло-синтетичка мудрост” (I, 8, 1) одрицала је домострој оваплоћења Христовог ради спасења и возглављења и сједињења свих у Богу, и тиме је одрицала и *спасење света и човека*. Зато јерес Гностика св. Иринеј с правом назива *човекоубиственом* (homicidialis, — III, 16, 8). Против богохулних и безбожних „догмата” ових јеретика Гностика, који се налазе „ван истине, то јест ван Цркве” (IV, 33, 7), св. Иринеј као истинити сведок Богочовека Христа, истиче следећи централни *христолошки* догмат Цркве, који у себи синтезира сво право-славље (= право-верје) Цркве: „Господ наш (Христос) је Својом сопственом крвљу искупио нас и дао је душу Своју за нашу душу и тело Своје за наша тела, и излио је Духа Очевог с циљем сједињења и заједнице Бога и људи, низевши Духом Бога у људе и узевши Својим оваплоћењем човека ка Богу; уз то још Својим присуством стварно и сигурно даровао нам је бесмртност кроз заједницу с Њиме, — и на тај начин је уништио сва јеретичка учења” (V, 1, 1).

Ово наведено место св. Иринеја (а оно није једино, јер постоје и многа друга њему слична) синтезира и резимира, као што рекосмо, *праву и католичанску веру Цркве, црквено православље* („тин ортодоксиан”), јер се у том пасусу садрже све основне тачке овог црквеног *право-верја*: Света Тројица, оваплоћење и очовечење Христово, силазак Духа Светог, искупљење света и сједињење човека у заједницу с Богом, тј. сједињење у Цркву Божју, и на крају возглављење („анакефалеосис”) и обожење („теосис”) свих у Христу.

Као што је познато, *возглављење* (= сједињење) с Богом и обожење човека у Богу кроз оваплоћење Христово јесте једна од централних и најомиљенијих тема у теологији св. Иринеја, а такође и потоњих светих Отаца. Због тога управо онај савет Иринејев, упућен православним хришћанима, члановима Цркве, како треба да се владају према јеретичким лажним учитељима, важи као непогрешиво правило за орјентацију црквеног *право-славља (право-верја)*: „Њи-

²⁴ Основне заблуде Гностика: (а) о Богу, (b) о Христу и (с) о човеку излаже укратко св. Иринеј овим речима: »Њихово учење, које је веће од сваке хуле, јесте ово: (а) они говоре да је Творац и Демниург, тј. једини Бог, проистекао из недостатка; (b) они такође хуле и на Господа нашег, расецајући и одвајајући Исуса од Христа, и Христа од Спаситеља, и Спаситеља од Логоса, и Логоса од Јединороднога... (с) Ма колико сви јеретици говорили наизглед пристojно, на крају крајева долазе до тога да хуле на Творца и да говоре против спасења саздања Божјег, тј. против тела човечијег, ради којег је Син Божји извршио целокупни домострој» (IV, рг. 3 — 4).

хове (јеретичке) догмате, саветује Иринеј, треба нашом небеском вером одбацивати као ђубре, и следовати једином сигурном и истинитом учитељу Логосу Божјем, Исусу Христу Господу нашем, Који је из превелике љубави Своје постао оно што смо ми, да би нас учинио оно што је Он" (V, pr.).^{24a}

Но реалност православља или „правоверја“, по светом Иринеју, постоји само у Цркви, а конкретизација те реалности јесте божанска Евхаристија, као што ћемо видети у нашем даљем излагању.

III

ЕВХАРИСТИЈА

О св. Евхаристији Иринеј Лионски није написао неко посебно дело, нити пак у његова два списка која су до нас дошла постоје посебне главе посвећене св. Евхаристији. Међутим, и поред тога, св. Евхаристија представља једну од централних тачака Иринејеве теологије. Тврдећи то ми не преувеличавамо, приписујући нашем писцу оно чега код њега уствари нема; јер код Иринеја Евхаристија стварно заузима централно место. Она, по схватању Иринејевом, у себи концентрише и собом верификује све основне елементе *правоверја* и *православља* Цркве, тј. праве апостолске вере и предања Цркве, коју веру и предање Иринеј управо жали да покаже и докаже јеретичима Гностицима. Погледајмо изближе најпре тај однос између Евхаристије и *праве вере* Цркве, тј. њене ортодоксије, православља.

Богооткривена вера Цркве, коју је она примила од Апостола и кроз њих од самога Христа, та вера исповеда и принаје једнога Бога, Творца и Господара целог света (и духовног и материјалног) и Творца целокупног човека, састављеног из душа и тела, а управо те две истине су одрицали Гностици. Уз то Гностици су још одрицали да је један и исти Бог био и у Старом и Новом Завету, него да су то два Бога. Побиијајући те заблуде јеретика Гностика св. Иринеј се позива на сведочанство самог факта божанске Евхаристије, која у самој пракси потврђује да је један и исти Бог творац читаве творевине и целог човека, и да Он исти јесте Господар оба два завета: и Старог и Новог. Христос, пише Иринеј, „саветујући својим ученицима да приносе Богу прве дарове („тас апархас“) од *Његових сопствених творевина*... , узео је у Своје руке хлеб од *твари* (Божје) и захваливши Богу рекао је: *Ово је тело моје*, а такође је чашу (с вином) од наше *твари* признао као сопствену крв, и тако је њих научио новом приношењу (дарова) Новог Завета. То приношење („просфоран“) је Црква примила од Апостола и по целом свету приноси у Новом Завету *првине* Богу од *Његових сопствених дарова*, пошто нам Он даје храну... Није дакле (у Новом Завету) укинута *само приношење* као такво, јер су приношења била и тамо, тј. у Старом Завету, и сада овде у Новом Завету такође се врше приношења; и жртве су приношене и у Јеврејском народу, жртве се такође и сада приносе у Цркви. Про-

^{24a} Ове последње речи св. Иринеја, да је Бог постао човек да би човека учинио богом, понављају сви Свети Оци Православне Цркве кроз векове.

мењен је само начин приношења, јер не приносе више слуге, него слободни синови (Божји). *Један је међутим и исти Господ*" (оба Завета) (IV, 17, 5; 18, 2). Света Евхаристија дакле за Иринеја потврђује црквену веру у *једног Бога*, који је Творац целокупне твари (из које се узимају евхаристијски дарови), и који промишља о спасењу човека и у Старом и у Новом Завету. Божанска Евхаристија сведочи такође и о *вредности и достојанству* творевине Божје, и то баш материјалне творевине (ср. III, 11, 5), јер Црква кроз Евхаристију, употребљавајући материјални хлеб и вино, који затим примају на се „призив Божји" („ЕПИКЛЕЗУ") IV, 18, 5), — потврђује вредност читаве твари и освећује сву твар (IV, 18, 6), те тако сведочи да је сва твар дело достојно свога творца — Бога и Његовог Логоса, и да је твар саздана зато да постане *тело и крв* Сина Божјег.

Други моменат где св. Евхаристија потврђује правилност вере црквене јесте следећи: вера Цркве исповеда да Спаситељ Исус Христос јесте Јединородни Син и Логос Божји, Који је постао човек ради спасења целокупног човека. Јеретици Гностици и Евионити, такозвани „докете", одрицали су то, одвајајући и одељујући Христа од Исуса, и Сина од Логоса и Спаситеља, и измишљајући своје чудовишне тзв. „тетраде" и „огдоаде", одричући на тај начин истинско и реално оваплоћење Христово. Против њих св. Иринеј наводи опет конкретно сведочанство божанске Евхаристије која собом представља управо највећи и најреалнији доказ истинског а не „докетичког" (привидног) оваплоћења Сина Божјег. Јер управо св. Евхаристија јесте истинско *тело* и истинска *крв* истински оваплоћеног Логоса Христа, Који је „Син Творца света" — Бога (IV, 18, 4), и зато Евхаристија Цркве потврђује истину *оваплоћења* и истину личног сједињења Бога и човека, из чега пак резултира истинско спасење овог последњег. Пише дакле св. Иринеј: „Сујетни су и лажљиви они који говоре да се Логос привидно („докиси") јавио (у телу); јер оваплоћење није било привидно, него у самој суштини истине. Јер ако Христос није био човек, него се само показивао као човек, онда Он није остао ни оно што је био, тј. Дух Божји (тј. Бог по природи), — пошто је Дух невидљив, — нити је било неке истине у Њему, јер није био оно што се показивао да јесте ... Но ми смо доказали да исто значи рећи да се Он јавио привидно, и рећи да ништа није узео од Марије (тј. да се није оваплотио). Јер у том случају, да Он није узео на Себе старо тело (пацин) Адамово, Он не би онда ни имао стварно тело и крв којом нас је искупио" (V, 1, 2). И даље такође продужава своје евхаристијско сведочење св. Иринеј: „А сујетни су и лажљиви и Евионити, који нису вером примили у своје душе сједињење Бога и човека, него су остали у старом квасцу постања; нити они хоће да схвате да је Дух Свети сишао на Марију и да Ју је осенила Сила Вишњега, и зато је оно што се од Ње родило било свето — Син Бога Вишњега, Оца свих Који је учинио оваплоћење Његово и показао ново рођење, с циљем да, као што смо кроз раније (старо) рађање наследили смрт, тако сада кроз ово рађање наследимо живот. Ови јеретици дакле одричу сједињење *вина небеског* (тј. Божанске природе Христове) и желе да имају само *овосветску воду* (тј. само човечанску природу његову), те тако они нису прихватили сједињење с Богом, него су остали у побеђеноме (старом) Адаму ..." (V, 1, 3).

Из ових горњих речи Иринејевих види се јасно аподиктички значај сведочанства божанске Евхаристије (која се састоји из сједињења хлеба и вина) о истинском оваплоћењу Христовом, тј. о стварном сједињењу у Њему истинске Божанске природе и истинске човечанске природе, и о произашлом отуда истинском спасењу човека. Као што, наиме, Евхаристију сачињавају два елемента: *хлеб и вино с водом*, који елементи затим, по речима Иринејевим, „примају *призивање (епиклезу) Бога*”,²⁵ те нису више обичан хлеб и вино, него *Евхаристија* из два елемента састављена: *земаљског и небеског*” (IV, 18, 5), тако исто и Христос — „савршени Хлеб Оца” (IV, 38, 1), јесте „истински Бог и истински човек” (IV, 6, 7; V, 17, 3). Човек пак који се причешћује телом и крвљу Бого—човека Христа у св. Евхаристији, истински се спасава и сједињује с Богом.

Трећа тачка у којој се св. Евхаристија такође тесно повезује са *правоверјем, православљем* Цркве јесте следећа. Вера Цркве исповеда да је целокупни човек, и духом и телом, творевина Бога Оца кроз Сина и Духа Светога (који су по речима Иринејевим „две руке Очеве” — IV, рг. 4), и да према томе и *тело* човеково, будући да и оно представља *сازдање* Божје („плазма Теу”) и улази у састав бића човековог, учествује и оно у спасењу у Христу, и возглављењу („анакефалеосис”), и у васкрсењу, и у обожењу. Гностици су међутим одрицали и ову истину вере, учећи да је човечије тело створио неки други „Демиург” а не један исти Бог, и да тело не учествује у спасењу и у бесмртности, јер оно није „пријемчиво” за бесмртност. За Христово пак тело Гностици су говорили да оно није било исте природе као наше, него да се Христос оваплотио „из неке друге икономије”, „из неке друге суштине донео је тело (са Собом)” (V, 14, 2). Да побије ову лаж епископ Лионски опет прибегава сведочанству божанске Евхаристије, која је истовремено и *истинско тело* Христово и *истинско спасење и бесмртност* тела човечијег, тела људских. Зато он пише: „Ако се Господ оваплотио из неке друге „икономије”, или је из неке друге суштине донео тело, онда се Он уствари није ни сјединио са човеком, нити се може уопште Он назвати телом (тј. човеком); јер тело у правом смислу речи јесте наслеђивање (*successio* = прејемство) оног старог саздања, оне творевине која је из праха постала. А ако би требало да Он узме тело из неке друге материје (а не из наше људске), онда би Бог Отац још у почетку учинио да његов састав („то фирама”) буде из те друге суштине. Овако пак оно што је био пали и изгубљени човек, то је сада постао Спаситељ Логос, Који је Собом остварио заједницу (Бога и човека) и изнашао спасење човека. Изгубљени човек имао је крв и тело, јер је Бог узевши прах од земље саздао човека, а *ради човека је сав домострој доласка Господњег*. Значи дакле да је и Господ узео на Себе тело и крв, и то не неко друго тело, него је, тражећи да нађе изгубљено, Он узео и Себи присајединио оно тело које је Бог Отац у древности саздао” (V, 14,2).

²⁵ Св. Иринеј говори овде и на др. местима конкретно о *епиклези* (»и епиклисис«) у Евхаристији (ср. IV, 18,5; V, 2,3), и зато није правилно мишљење Jean de Watteville-a (види: *Le Sacrifice dans les textes eucharistiques des premiers siècles*, Neuchatel, 1966, р. 98) да се тобож код св. Иринеја не говори буквално о »епиклези«. *Епиклеза* датира из најстаријих времена Цркве, како на Истоку тако и на Западу, али је Запад касније избацио епиклезу из Литургије.

На другом једном месту св. Иринеј наводи друга још конкретнија сведочанства о православној вери Цркве узета из евхаристијског факта и евхаристијског (литургијског) искуства. „Сујетни су и лажни сасвим, пише он, они који одбацују целокупни домострој Божји и одричу *спасење тела* и безчасте нови живот („палингенесиан“) тела, говорећи да оно не може да прими у себе бесмртност. Но ако се тело не спасава, онда дакле ни Господ није искупио нас *крвљу Својом*, нити је у том случају *чаша Евхаристије* — *заједница крви Његове*, нити *хлеб којег ломимо* — *заједница тела Његовог*. Јер не постоји друга крв него само она из артерије и из мяса и из осталог састава човечијег бића, које (биће) је истински узео на Себе Логос Божји и тако искупио нас *крвљу Својом*, као што то вели Његов Апостол: „У Коме имамо искупљење *крвљу Његовом*, опроштај наших грехова“ (Еф. 1, 7). Па пошто смо ми уди Његови и пошто се хранимо од творевине, а ту творевину Он нам даје дајући сунце Своје и кишу како хоће, зато је Он *чашу (вина)* узету из творевине признао за *крв Своју*, из које узраста наша крв; и *хлеб узет из творевине* потврдио је као *Своје тело*, из којег урастају наша тела. Када дакле растворена чаша (с вином и водом) и *готов хлеб* приме реч Божју и *постану Евхаристија* — *крв и тело Христово*, а из њих узраста и од њих је састављена суштина нашег тела, — како онда они (јеретици) говоре да тело не може да прими у себе дар Божји, тј. живот вечни, кад се оно од крви и тела Христовог храни и припада Христу као уд Његов?“ (V, 2, 2 — 3).

На још једном месту своје књиге *Против јересѝ* понавља карактеристично св. Иринеј исту евхаристијску аргументацију о правој вери и правом искуству Цркве о томе да људско тело заиста интегрално учествује и у спасењу, и у васкрсењу, и у бесмртности и непропадљивости. „Како они опет говоре, пише св. Иринеј, да тело одлази у трулеж и распадање и да нема удела у животу вечном, када се оно храни телом Господњим и *крвљу Његовом*? Или нека они промене своје мишљење (тј. своју лажну веру), или нека престану да приносе те дарове.²⁶ *Наша пак вера сагласна је са Евхаристијом, а Евхаристија опет потврђује нашу веру*. Јер ми приносимо Богу Његове сопствене дарове, складно објављујући *заједницу и сједињење тела и Духа (Божјег)*. Јер као што хлеб из земље, примајући на себе призивање Божије (епиклезу), није више обичан хлеб него Евхаристија састављена од два елемента: земаљског и небеског, тако и наша тела причешћујући се Евхаристијом нису више трулежна и пропадљива, јер имају наду васкрсења“ (IV, 18, 5).

Сва ова до сада наведена места из св. Иринеја показују јасно најтешњи однос и узајамну зависност између *православља*, тј. *праве вере* црквене, и *Евхаристије*, тојест *акта* и *праксе* самог *бића* и живота Цркве. Мислимо да је тај тесни однос између православља и Евхаристије код св. Иринеја довољно јасно доказан из досадашњег излагања.

²⁶ Очигледно је да су Гностици, и ако само театрално, савршавали Евхаристију. Но лажност и безсадржајност њихове »Евхаристије« долази управо од тога што им је *вера* лажна, *неправославна*, и што они немају *истиниту апостолску Цркву*. То такође са своје стране поосведочава основну тезу Иринејеву да без Цркве и ортодоксије нема ни Евхаристије. Но о томе ће бити још речи у епилогу.

Истина о тој тесној и нераздељивој повезаности праве вере Цркве са литургијским (евхаристијским) бићем и животом њеним не потиче од самог Иринеја, него је већ од самог почетка Христове Цркве постојала у свакој апостолској католичанској Цркви Божјој, а затим је продужила да постоји у животу Православне Саборне (католичанске) Цркве и после св. Иринеја све до данас. Та основна еклесиолошка истина увек је доминирала у животу Православне Цркве на Истоку, јер у Православној Цркви, у вековима после св. Иринеја и у време Васељенских Сабора, а и све до данас, увек су *права вера* (православље) и *Евхаристија* биле неодељиве и незамисливе једна без друге. Без једне или без друге није могла постојати ни сама Црква Христова. Свети Иринеј је био управо онај који је ту фундаменталну истину учинио јаснијом и очигледнијом за потоње векове, и у томе је његова велика богословска заслуга.

Што се пак тиче односа св. Евхаристије и Цркве, о томе смо већ донекле говорили на крају поглавља о Цркви. Видели смо у том поглављу да се код епископа Лионског та два елемента, тј. Црква и Евхаристија, тесно сједињују и поистовећују. То бива пре свега отуда што је Црква *Тело* Христово, а оно што је чини да буде *тело Христово* јесте управо Евхаристија. Света Евхаристија и јесте сама „*заједница тела*“ Христовог и „*заједница крви*“ Његове, оне крви којом су искупљени чланови Цркве (V, 2,2 — 3; 14, 3 — 4). *Тело* Господње и *крв* Његова јесу, по Иринеју, „чиниоци живота нашег“ (*caro et sanguis sunt quae faciunt nobis vitam* — V, 14, 4), и зато чланови (уди) Христови, који сачињавају тело Његово — Цркву, сачињавају то црквено тело Христово и живе у њему само *кроз св. Евхаристију* (ср. IV, 38, 1—2; 22, 1; III, 16, 6; 18, 7). Овим истим фактом они уједно побеђују и све јереси.²⁷ Узајамно поклапање и идентификовање Цркве и Евхаристије састоји се дакле у томе што обадве оне јесу *заједница тела и крви Христове*, а „заједница“ Христова је једна, а не многе. Та „заједница“ Христова, или како вели св. Иринеј, „*тесна заједница Бога и човека*“ (Доказ. ап. проп. §4,6, 31), јесте рекапитулација и возглављење („анакефалеосис“) целокупног богочовечанског дела Христовог, целокупног *домостроја* Његовог у телу. Зато Црква Христова, сакупљена на *synaxis* у свету Евхаристију „на сваком месту“ и „по целом свету“ (IV, 17, 6; 18, 1), „у чистој мисли и нелицемерној вери“,... „приноси *чисти принос* („просфоран“) Творцу, приносећи га са *евхаристијом* (= са благодарношћу)“ (IV, 18, 4). Кроз акт сакупљања на законито евхаристијско сабрање (*synaxis*, литургија) и кроз приношење евхаристијских дарова Богу, Црква објављује „домострој и икономију Божју, учињену за Спасење човечанства“ (I, 10, 3).

Дар савршавања и приношења чисте и истинске Евхаристије, узношења Богу истинитоме „чистог приноса“ на евхаристијском сабрању има само *православна Црква*, тј. правилно апостолски верујућа Црква, док су таквог дара лишени сви јеретици, зато што сви

²⁷ Ср. V, 14,4: »Сећајући се, браћи мој, да си телом Господњим избављен и крвљу Његовом искупљен«, и »држећи се главе, из које сво тело 'Цркве' складно расте (Кол. II, 19), тј. држећи се долазка Сина Божјег у телу, и исповедајући Бога и чврсто примајући Његовог човека, употребљавајући и доказе из св. Писма, ти ћеш лако победити свако касније измишљено јеретичко мишљење«.

они приносе не „чист принос“ благодарности Богу Творцу и Спаситељу, него „гући огањ доносе под жртвеник Божји“ (IV, 26, 2), као некада отпадници Датан и Авирон. То пак бива тако зато што се они налазе ван Цркве и ван истине, тј. ван православља апостолског (ср. IV, 33, 7), и отуда су они „изгубили Хлеб истинског живота“ (perdiderunt panem vitae verae — II, 11, 1). Зато св. Иринеј, епископ православне Цркве Лионске, вели за њих на крају свог дела „Против јереси“: „Незналице су сви јеретици, јер не знају домострој Божји и неупућени су у икономију Божију о човеку; будући да су слепи за истину, они се противе сопственом спасењу“ (V, 19, 2). „Сви су се они, продужује даље Иринеј, појавили касније него епископи, којима су Апостоли поверили у руке Цркве, и то смо ми са свом тачношћу показали у нашој трећој књизи. Зато што су слепи за истину, споменути јеретици су принуђени да иду другим тешкопроходним странпутицама, и због тога су противречно и недоследно расути трагови њиховог учења. Стаза пак синова Цркве пролази кроз цео свет, имајући чврсто апостолско предање (ab Apostolis traditionem), и она нам даје да видимо једну и исту веру свију (тј. православље), јер се сви покуравају једном и истом Богу Оцу, и сви верују у један и исти домострој оваплоћења Сина Божијег, и сви знају један и исти дар Духа, и сви једне исте изучавају заповести, и сви један и исти облик црквеног поретка (erga Ecclesiam ordinationis) чувају, и један исти долазак Господњи очекују, и једно исто спасење целог човека, тј. и душе и тела ишчекују“ (V, 20, 1).

Показујући на тај начин надмоћност Цркве над јеретичима у истини, и у свим другим споменутим елементима, а особито у Евхаристији и у правој и истинитој вери, св. Иринеј завршава напред цитирани пасус следећим карактеристичним речима: „Проповед црквена јесте истинита и сугурна, и у Цркви се показује један и исти пут спасења у целом свету... Јер свуда Црква проповеда истину, и она је онај седмокраки свећник који има Христову светлост... Стога дакле треба бежати од заблуда јеретичких и строго се чувати да нам оне не нанесу штету, а прибегавати Цркви и расти у њеним крилима и Господњим Светим Писмом хранити се. Јер Црква јесте засађени рај у овоме свету“ (V, 20, 1 — 2).

Тајна дакле Цркве, — Апостолске, саборне, правоверујуће и правилно приносеће Евхаристију Богу, — састоји се у томе што је она нови рај Божији у овом свету, тојест једино место спасења, једини новодаровани живот свету, живот као заједница људи са једним истакнутим Богом (Доказ. ап. пр. §4), док насупрот њој, насупрот том рају Цркве постоји „јеретички раздор“ (V, 20, 2), који личи на оно дрво пада човековог и пропасти. И управо због опасности губљења спасења, због опасности духовне пропасти људи, Апостоли и њихови ученици избегавали су јеретике као „непријатеље истине“ (III, 3, 4), као упропаститеље спасења створења Божјих.“ Толику су Апостоли и њихови ученици имали предострожност, да нису хтели ни речју да ступе у општење са онима који изврћу истину, као што и Павле рече: Човека јеретика по првome и другоме саветовању клони се, знајући да се такав изопачио, и да греши, будући да је сам себе осудио“ (III, 3, 4. ср. Титу 3, 10—11). Зато, по св. Иринеју, Црква Апостола и њихових

истинских ученика и наследника није примала у општење (у вери и у Евхаристији) никаквог јеретика или јеретичку и шизматичку „парасинагогу“ (незаконито збориште), него тек у случају када такви приђу њој и приме од ње апостолску „харизму истине“ (= праву веру) и апостолско предање и апостолску „епископску литургију“, онда тек их она прима у заједницу свете Евхаристије и у заједницу Цркве. Без тога, црквено општење са јеретичима (а поготову *intercommunio*) за Иринеја би означавало еклисиолошки *non-sens*.

ЗАКЉУЧАК

1. Из свега досадашњег излагања еклисиологије св. свештеномученика Иринеја епископа Лионског, постала је, сматрамо, јасна и очигледна она тесна веза, или још тачније речено, оно савршено јединство које постоји између Цркве, Евхаристије и православља (праве вере). Видели смо да по св. Иринеју Црква постоји као *апостолско прејемство* и предање и континуитет *православља* и *Евхаристије*, тј. као реално продужење праве и истинске богодане *вере* и *богослужења* (свештено-дејствовања) хришћана, кроз коју веру и свештенодејствовање остварује се *заједница* („кинонија“) људи с Богом у Христу Исусу, па према томе и *спасење* саздања Божјих, тј. деце Божје, народа Божјег, а и спасење целог света. Другим речима, Црква као „велико и славно тело Христово“ (IV, 33, 7) постоји само у Евхаристији и у православљу, тј. у правој и истинској *вери* и у истинском евхаристијском, литургијском *саб(орниз)ирању* и *сједињавању* и *заједничарењу* у крви и телу Христовом.

Ова основна истина Иринејеве еклисиологије није била само једна теоретска поставка његове теологије, него је била конкретни и реални *историјски факат* (и зато је сва теологија св. Иринеја с правом названа „теологија факата“), тј. конкретни факат црквеног живота, реалан онолико колико је за Иринеја било реално и само *апостолско предање* у апостолским и саборним (католичанским) Црквама расути по свету. Црква за св. Иринеја јесте: „Прејемство Апостола (= у вери и благодати), и стари систем Цркве по целом свету, и карактер тела Христовог по прејемствима епископа, којима су Апостоли поверили Цркву по местима“ (IV, 33, 8). Није Црква за Иринеја била нешто посебно од истините вере и истините Евхаристије, нити је пак вера била нешто друго и независно од Цркве и Евхаристије, нити је опет Евхаристија била нешто што би се могло одвојити од Цркве и њене ортодоксије, зато што ни *апостолско прејемство* ни целокупно *апостолско предање* у Црквама није било „друго“ и „друкчије“, него *једно и исто* и свакој помесној католичанској (саборној) Цркви по свету, пошто је „сва Црква једна, и једну и исту веру има у целом свету“ (I, 10, 3). Следеће речи св. Иринеја то најбоље потврђују: „Једним и истим поретком и истим прејемством апостолско предање у Цркви и проповед истине дошли су до нас. И то је најпотпунији доказ да је једна и иста животворна вера у Цркви, која је од Апостола до сада сачувана и предана у истини“ (III 3, 3).

По богословском сведочењу св. Иринеја, у црквеној свести и сазнању његове епохе није било могуће да постоји било какво раздељење или раздвајање Цркве, Евхаристије и ортодоксије, јер нити постоји Црква без ортодоксије и Евхаристије, нити ортодоксија без Цркве и Евхаристије, нити опет Евхаристија ван Цркве и ван истините вере њене, ван ортодоксије. Као што „они коју су ван истине”, тј. ван праве вере, истовремено су и аутоматски су и „ван Цркве” (IV, 33, 7),²⁸ тако исто и обратно: они који су ван Цркве, истовремено су и ван православља (= ван истине) и ван истините Евхаристије (= ван заједничарења у Телу Христовом), пошто је истинита вера Цркве живи израз њеног истинског предања и живота и итинског евхаристијског свештенодејствовања и саборовања. То јасно потврђује она класична фраза св. Иринеја: „Наша вера је сагласна са Евхаристијом и Евхаристија потврђује нашу веру” (IV, 18, 5). Еклисиолошке конзеквенце ове фразе од фундаменталног су значаја: нема вере у Цркви а да се иста не примењује у животу Цркве и не потврђује благодатним дејствима и актима Цркве. Нема ничега у проповеди апостолској, коју је примила и коју чува Црква као веру своју, што не би имало благодатни (харизматички) и сотириолошки значај, тј. што не би имало непосредног одраза и последица у читавом животу Цркве, а особито у богослужбеном животу њеном, у Евхаристији и Литургији. Из тога, управо, разлога ову проповед Апостола, тј. сву веру Цркве, и назива св. Иринеј „благодатни дар истине” (*charisma veritatis*), као што смо то видели раније. Такође, с друге стране, нема ни евхаристијског нити било каквог другог харизматичког акта или радње црквене, која не би била израз и манифестација и потврда истините вере Цркве, православља црквеног, ортодоксије.

Према томе, незамисливо је за Иринеја да постоји Црква (коју, као што смо видели, сачињава апостолско предање и апостолско преемство, харизматичко и дидактичко), која би била без праве и истините вере и без јединства у тој истинитој вери, или која би евентуално била без истинског приношења и свршавања Евхаристије и без јединства у тој евхаристијској заједници и општењу („кинонија”) са свима другим помесним апостолским правоверујућим Црквама (ср. III, 3, 4 и *Евсевије*, Цркв. Истор., књ. V, 24, 15—17). Евентуално постојање једне такве „цркве”, било са самом „Евхаристијом” без правилног исповедања истините вере, било пак са самом „ортодоксијом” без Евхаристије, било би за црквену свест и сазнање Иринејево и за црквену свест и сазнање његовог времена просто напросто једно „зловје” и *кривоверје* и *јерес*, јеретичко „збориште”, „парасинагога”, тј. противправославни, противевхаристијски и противцрквени збор људи, а никада Црква Божија у Христу Исусу.

2. Какав смисао и значај има то и такво црквено-богословско сведочанство св. свештеномученика Иринеја за наше време?

²⁸ Упореди овде скоро потпуно исту мада доста каоније иоказану реч Св. Григорија Паламе: »Они који су од Цркве Христове, они су и од истине; они који нису од истине, не припадају ни Цркви Христовој» (Писмо Патријарху Антиох. Игнатију, §3 у *Делима* св. Паламе на грчком, изд. Солун 1966, том II, 627).

То и такво сведочење епископа Лионског несумњиво изражава, као што смо већ рекли, ону првобитну свест и сазнање древне Цркве. Јер нераздељиво повезивање и, шта више, потпуно идентификовање Цркве, Евхаристије и ортодоксије било је дубоко укорењено у самосвести и самосазнању целокупне древне Цркве, и то не само до св. Иринеја, него тако исто и после њега. Сетимо се само, ма и узгред, следеће епохе из времена светог Кипријана Картагинског, која је имала управо такву исту црквену свест и сазнање; па затим сетимо се велике епохе Васељенских Сабора са њеним такође истим сазнањем и схватањем о Цркви; и још касније епохе оних унионистичких покушаја сједињења Истока и Запада, у којој епоси се тако исто јасно и недвосмислено испољавала верност православних византинаца истим овим еклисиолошким схватањима и истој овој иринејевској свести и сазнању Цркве о себи самој. И не само то, него и сва потоња, и сва садашња приврженост Православне Саборне (Католичанске) Цркве правој вери и правим благодатним свештенодејствима и тајнама и свештенорадњама црквено-светодуховским и апостолско-светотачким, и наравно приврженост пре свега истинитом евхаристијском заједничарењу, како међусобно тако и са св. Апостолима и св. Оцима, и, с друге стране, свеправославно одбијање евхаристијског општења са било којом другом „Црквом“ изван Једине, Свете, Саборне и Апостолске цркве Православне, — све то представља најбољи доказ да у Источној Православној Цркви живи и до данас та иста древна свест и самосвест и самосазнање о Цркви, какво је управо имао Свети Иринеј и сва древна Црква Христова. Све борбе и подвизи православних Отаца Цркве кроз векове за очување апостолске вере и предања с једне стране, и, с друге стране, њихово отсецање и искључивање из црквене евхаристијске заједнице и општења свих оних који су у разним важним питањима вере отступали од апостолске вере и предања од „Еванђеља истине и од Духа живота“ како вели Свети Иринеј (III, 11, 8), од „сигурног благодатног дара истине“ (IV, 26, 2), — све то јасно показује и открива нама ту исту свест и исто сазнање Цркве Православне о себи и о свом јединству. Исто тако, сви Васељенки и Помесни Сабори Православне Католичанске Цркве имали су уствари један и исти циљ: очување апостолског предања у вери и животу и свештенодејствовању Цркве, а искључење из црквеног заједничарења у евхаристијском општењу свих оних који су извртали и кварили спасоносно „правило истине“ (I, 9, 4; 10, 2), тј. правило вере, које је Црква од Апостола и њихових истинских ученика, Св. Отаца, примила, чувала и сачувала. На тај начин заштићивано је и обезбеђивано спасење „створења Божјих“, по речима св. Иринеја, тј. спасење људи и свих твари Божјих.

У богословском и црквеном сазнању св. Иринеја Црква се поистовећивала са вером и Евхаристијом, тј. са Божијом истином и Божијом благодаћу, или једном речју са *заједницом с Богом*, у којој заједници једино и постоји истинско спасење. То исто сазнање и свест имају и Оци Цркве у временима после Иринеја, и у Православној Цркви и до данас постоји та иста свест и то исто сазнање. Због тога управо још од првих векова до данас, ми православни стално подвлачимо да *ван Цркве нема спасења*, а то значи да нема спасења ван сједињења и заједнице са Христом и његовим удима, православним

хришћанима и помесним православним Црквама, разасутим по свету, и то сједињења у правој и истинитој вери и у благодатном свештенодејству и свештенослужењу, у евхаристијском сабрању и заједничарењу, и у благодатним даровима Духа Светога. Јер спасење није ништа друго него управо сједињење и заједница са Христом, а та заједница и сједињење се остварује само у телу Христовом које је Црква, и то конкретно у Евхаристијском литургијском заједничарењу и општењу у свакој месној Цркви свих оних који православно верују у Христа и искрено се сједињују око својих епископа као носилаца „апостолских прејемстава” по Божијим Црквама (в. IV, 33, 8). Та епископска „апостолска прејемства” (св. Иринеј намерно говори о њима у множини), тј. „апостолско прејемство” епископа јесте *прејемство* (successio) управо ове *пуноће црквеног заједничарења* („кинонија”) и црквеног *општења* свих у свету помесних Цркава са Христом и међусобно, које се општење изражава кроз заједничарење у истој правилној (православној) вери, у истинитом и спасоносном поведању Еванђеља, у истој благодати Духа Божјег, у једном и истом и јединственом *телу и крви* Христовој у Евхаристији. Отуда ово апостолско прејемство, по св. Иринеју, није просто прејемство само „хиротоније”, него прејемство и континуитет *целокупног домостроја Божијег* извршеног и извршаваног за људе, тј. прејемство целокупног *бића и живота* Цркве као Тела Христовог, целокупне *пуноће и католжности (саборности)* њене. За Иринеја би било незамисливо да се чак уопште и говори о „апостолском прејемству” оних који су ван Цркве и ван истине, тј. ван православља, јер само и искључиво у заједници са апостолским по свету разасутим Црквама, које имају једну и исту веру и предање Апостола, може постојати право *апостолско прејемство*. Зато Иринеј толико и наглашава: „Треба слушати старешине (тј. епископе) у Цркви, који имају *прејемство од Апостола*, и који су заједно са епископским прејемством примили и сигурни благодатни дар истине, по благовољењу Бога Оца” (IV, 26, 2).

3. У „екуменски” настројеној, али не и „православствујућој” (правоверујућој) епохи нашој богословско и црквено сведочанство свештеномученика Иринеја, епископа древне Цркве (у којој је, као што рекосмо, доминирало сазнање и свест о нераздељивом јединству *апостолности и католжности (саборности)*, православности и евхаристичности Цркава Божјих, расејаних по свету, но тесно и равноправно сједињених у Христу), — његово сведочанство означава за нас православне *живо и истинско предање* о тајни Цркве и о њеном богочовечанском јединству, и од тога духоносног и истинитог православног предања ми не можемо ни да отступимо ни да га изменимо. Православни никада не мењају своју православну апостолско — светоотачку свест и савест и сазнање о Цркви, јер би то значило мењање и саме Цркве, тј. то би значило прекид историјског *континуитета*, историјске *икуменичности* (тј. православног икуменизма у времену, а не само у простору) Цркве Богочовека Христа, прекид њене историјске *католжности и саборности*, прекид јединства нашег и заједнице наше са апостолско — светоотачком Црквом свих векова, тј. *заједнице са свима Светима* кроз векове.

Напротив, они који су још од времена Иринејевог „пробали“, како он сам каже,²⁹ да разбију „опште јединство“ („тин кинин ено-син“) православних саборних Божјих Цркава (в. код Евсевија, књ. V, 24, 9 — 13), тј. они који, по дословној речи Иринејевој, „стварају расколе будући пусти и празни без љубави Божје; који гледају само на своју корист, а не на јединство Цркве; који због малих и гордељивих разлога расецају и раздељују велико и славно тело Христово, и, уколико то зависи од њих, руше то тело; који говоре о миру а раде у ствари на рату; који оцеђују комарца, а гутају камилу“ (IV, 33, 7), — сви они, дакле, нека прво одбаце своје „зловерје“, своје неправославље, па нека се поврате у „опште јединство“ и заједницу Православних (= правоверујућих) апостолских Цркава, у оно јединство и ону заједницу у којој се *ортодоксија* (тј. права вера) и *Евхаристија* сагласно и адекватно поклапају и нераздвојно сједињују, како међусобно тако и са Апостолима и са Оцима; тј. једном речју, нека се поврате у јединство и заједницу „великог и славног тела Христовог“, које је правоверна (= Православна) Црква Бога Живога — „стуб и тврђава Истине“, и тада ће, и само тада, истински богочовечански „икуменизам“ да постане за све реална и спасоносна стварност, као што је то од Апостола до данас у Православним Црквама Божјим.

²⁹ Види напред примедбу 18.

Summary

Dr. Hieromonk Athanasije Yeftich:

THE TEACHING OF ST. IRENAEUS ON THE CHURCH, ORTHODOXY AND EUCHARIST

Searching for an answer to the problems posed by the contemporary ecumenical movement, the author turns to the original sources of the patristic ecclesiology. One of the key positions in this traditional ecclesiology is held by St. Irenaeus of Lyons. The author emphasizes the catholic (integral) vision of the Church and all her constitutive «elements». Thus her apostolicity, the apostolic succession, her faith (truth) and Eucharist have for St. Irenaeus a «catholic» character. All these three elements constitute one reality of the divine «economy» of salvation in Christ. In other words, these three elements form together the apostolic tradition of the Church. The over-emphasis of one of these elements or neglecting of one of them destroys the catholic character both of the apostolic tradition and each of these elements.

Hence, the genuine *koinonia* which the Church includes in itself simultaneously the participation with all the three elements. According to St. Irenaeus, the Church without Orthodoxy or without Eucharist is not the Church; Orthodoxy (right belief) outside the Church and Eucharist is unthinkable as well; the Eucharist also outside the Church and the right belief cannot exist.

Drawing conclusions from St. Irenaeus' premises, the «inter-communion» as it is today preached in some ecumenical circles, is outright impossible, because the «inter-communion» would undermine the uniqueness of the Church and character of all her constitutive elements. The author accepts the necessity of ecumenism in time also, not only in space, as it was already recommended by the eminent Orthodox theologian Father Georges Florovsky.